

Vrede over Israël

Jaargang 55
Nummer 1
Januari 2011

Van de redactie 2

**Het begin van Leviticus,
een uitnodiging tot lezen** 3

**In Israël ingelijfd,
door Israël veranderd** 7

Israël, land van melk en honing? 9

Joodse volgelingen van Jezus 12

Alleen 15

*Hij maakte het
brandofferaltaar
van acaciabout,
vijf el lang en
vijf el breed,
vierkant, en
drie el hoog.
Exodus 38:1*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

Een nieuw jaar, een nieuwe jaargang. In nummer 1 van jaargang 55 is 'verzoening' het verbindende trefwoord tussen de artikelen. Verzoening is een trefwoord in het christelijke geloof, maar de betekenis ervan wordt heel fundamenteel onder woorden gebracht in het Oude Testament. Het vormt zelfs het hart van de Thora, de vijf boeken van Mozes. In het middelste boek, Leviticus, worden de rituelen ervan beschreven, terwijl in het middelste hoofdstuk van dit boek aan Grote Verzoendag aandacht wordt besteed. Verzoening heeft niet alleen betrekking op onze relatie met God, maar in even sterke mate op onze omgang met de naaste, zoals ons in de artikelen duidelijk wordt gemaakt.

Ds. Jan Groenleer verzorgt de Schriftstudie. Hij beschrijft in *Het begin van Leviticus, een uitnodiging tot lezen* het wonder van het mogen naderen tot God. Daarnaast laat hij zien hoe het boek Leviticus in het gesprek tussen synagoge en kerk een vruchtbare plek zou kunnen krijgen.

Drs. Kees Jan Rodenburg is vanuit het Centrum voor Israëlstudies (CIS) zeven jaar werkzaam geweest in Israël. Hij vertegenwoordigde in Israël ook de Christelijke Gereformeerde kerken. Op zondag 22 augustus j.l. nam hij in een kerkdienst afscheid. In het artikel *In Israël ingelijfd, door Israël veranderd* kijkt hij terug op deze periode. Het artikel is ook verschenen in het blad **Alle Volken** van de Gereformeerde Zendingbond.

Diane Palm is als diaconaal consulent vanuit het CIS betrokken bij een project van voedselverstrekking aan scholen in

Jeruzalem. **In Israël, land van melk en honing?** schetst ze de noodzaak van diaconale hulp in Israël. Daarnaast geeft ze de Bijbelse gronden voor deze hulp aan, en laat ze zien hoe daardoor 'verzoening in het klein' plaatsvindt.

Drs. Kees van den Boogert bezocht het symposium *Joodse volgelingen van Jezus; Brug tussen synagoge en kerk?* dat op 8 november j.l. door het Centrum voor Israëlstudies werd georganiseerd. Uit het verslag wordt duidelijk hoe noodzakelijk de 'dienst der verzoening' is in het gesprek tussen kerk en synagoge en welke rol Messiaanse Joden daarin zouden kunnen spelen.

Drs. Kees van den Boogert bespreekt ook de roman *Alleen* van rabbijn Lody van de Kamp.

Een boek waarin veel conflictueuze situaties aan de orde worden gesteld. Situaties die om verzoening schreeuwen.

Bij de foto op de voorpagina

Het model van de tabernakel, de tent der samenkomst, het heiligdom zoals dat door Mozes in opdracht van de HERE werd vervaardigd: 'En zij zullen Mij een heiligdom maken, en Ik zal in hun midden wonen' (Exodus 25:8). Voor de tabernakel, in de voorhof, stond het brandofferaltaar. Het getoonde model staat in het Timnapark, de woestijn in de buurt van Eilat.

Het begin van Leviticus, een uitnodiging tot lezen

ds. Jan Groenleer

'Verzoening' is een kernwoord in het christelijk geloof. Nu is het opmerkelijk dat tweederde van de plaatsen waar het werkwoord 'verzoenen' in de Bijbel voorkomt in het Oude Testament staat. Van het totaal aantal keren dat het zelfstandig naamwoord 'verzoening' in de Bijbel voorkomt, staat ongeveer 10% in het Nieuwe Testament.

Met andere woorden: om de betekenis van het kernwoord 'verzoenen/verzoening' in het christelijk geloof te ontdekken, hebben we voor een niet gering deel het Oude Testament nodig.

Het Hebreeuwse woord voor 'verzoenen' komt in de Thora in totaal 77 keer voor en daarvan 49 keer in Leviticus. Daarom is het merkwaardig dat het boek Leviticus in christelijke kring over het algemeen weinig aandacht ontvangt, terwijl daarin wel opvallend veel het kernwoord van het christelijk geloof voorkomt.

De ontmoetingstent in werking

Aan het eind van het tweede boek van de Thora, Exodus, is de tent der samenkomst, (ontmoetingstent, NBV) gereed. De kunstenaars en bouwlieden hebben hun werk gedaan. Het werk is voltooid.

In het derde boek van de Thora, Leviticus, gaan we de tent der samenkomst in werking zien. Hoe gaat dat nu als God en mens elkaar ontmoeten op de plek die daarvoor speciaal door de HERE is aangewezen?

1. De HERE nu riep Mozes en sprak tot hem uit de tent der samenkomst:
2. Spreek tot de Israëlieten en zeg tot hen: Wanneer iemand onder u de HERE een offergave brengen wil, dan zult gij uw offergave brengen van het vee, zowel van het rundvee als van het kleinvee.
3. Indien zijn offergave een brandoffer van rundvee is, dan zal hij een gaaf dier van het mannelijk geslacht brengen. Naar de ingang van de tent der samenkomst zal hij het brengen, opdat hij welgevallig zij voor het aangezicht des HEREN.
4. Dan zal hij zijn hand op de kop van het brandoffer leggen; zo zal het, hem ten goede, welgevallig zijn, om over hem verzoening te doen.
5. Vervolgens zal hij het rund voor het aangezicht des HEREN slachten, en de zonen van Aäron, de priesters, zullen het bloed brengen en het sprengen rondom het altaar, dat bij de ingang van de tent der samenkomst staat.
6. Daarna zal hij het brandoffer de huid aftrekken en het in stukken verdelen.
7. Dan zullen de zonen van de priester Aäron vuur op het altaar leggen en stukken hout op het vuur schikken.
8. En de zonen van Aäron, de priesters, zullen de delen, de kop en het vet, schikken op het hout dat op het vuur op het altaar ligt.
9. En de ingewanden en de onderschenken ervan zal men met water wassen, en de priester zal alles op het altaar in rook doen opgaan als een brandoffer, een vuuroffer tot een liefelijke reuk voor de HERE.

Schriftstudie

n.a.v.

Leviticus

1:1-9

ds. Jan Groenleer

Het koperkleurige
brandofferaltaar

God roept,
Hij heeft
het eerste
woord. En
dan pas
komen wij

Geroepen worden als begin van de ontmoeting

Het begint ermee dat de HERE roept. Dat is een veelzeggend begin dat verder reikt dan het boek Leviticus. Niet wij komen op het idee om in beweging te komen en naar de HERE te gaan. God

roept, Hij heeft het eerste woord. En dan pas komen wij. Dat laatste is tenminste de bedoeling. Het roepen van God is niet zomaar een roepen in het wilde weg. Het heeft een adres. God roept Mozes.

Dat begin van Leviticus laat meteen de structuur van Gods werk zien door de eeuwen heen. Wat er ook gedacht en gezegd wordt over de mens – dat hij een religieus wezen is en dat de mens op God is aangelegd – echt in beweging komen naar de HERE toe gebeurt pas als een mens geroepen wordt door God zelf. Maar, dat mag er meteen bijgezegd worden, Hij roept dan ook. Daar gebruikt Hij meestal mensen voor. Maar Mozes wordt geroepen door een stem uit de *'ontmoetingstent'*, de stem van de HERE zelf. En die goddelijke stem uit de tent krijgt nu menselijke taal en klank in de stem van Mozes. Hij krijgt de opdracht om te spreken tegen de Israëlieten.

Naderen

Allerlei situaties van hoe de ontmoeting tussen een mens en de HERE zal plaatsvinden in de ontmoetingstent worden dan aangegeven. *"Wanneer iemand onder u de HERE een offergave*

brengen wil..." Het Hebreeuwse woord dat in de vertaling wordt weergegeven als 'een offergave brengen' betekent letterlijk 'naderen'. Kennelijk kan God niet genaderd worden zonder een offergave te brengen. En zo is naderen al gauw geworden tot 'een offergave brengen'. Als iemand nadert, dan moet hij dat doen in de vorm van een gave die hij helemaal in vlammen laat opgaan. In die gave brengt een mens iets van zichzelf mee. Het is een persoonlijke uitdrukking van totale overgave. De persoonlijke toenadering krijgt op die manier vorm.

Kan dat zomaar, naderen tot God? Een mens is maar een mens. Er kan schuld zijn en zonde, heel concreet. Als je wat misdaan hebt, kun je dan ook naderen? Dat is toch een belemmering? Zonde maakt toch scheiding tussen God en een mens?

Hoe dat dan moet, daarover wordt verderop in het boek Leviticus gesproken. Allerlei concrete gevallen worden genoemd die een belemmering kunnen zijn om te naderen. Tegelijk wordt dan gezegd wat je moet doen om toch wel te kunnen naderen: *"Wanneer er dit..., dan dat...; wanneer er zus..., dan zo..."*. Maar voordat er iets over concrete zonden en misdaden wordt gezegd, eerst als het ware die nodiging aan het begin. Mens, kom, nader voor Gods aangezicht. En doe het maar zo: met een offergave van het vee, iets van jezelf.

Brandoffer als overgave

Dat wordt in dit hoofdstuk een 'brandoffer' genoemd. Het gaat ook helemaal in vlammen op, op de huid na. Zo'n offer is een uiting van totale overgave. Niets van jezelf achterhoudend mag je naderen voor het aangezicht van God. Het dier moet van het mannelijk geslacht zijn. Hoe je dat ook wendt, draait of keert, in die cultuur was blijkbaar een mannelijk exemplaar meer waard dan een vrouwelijk exemplaar.

Aan de andere kant kun je denken: de vrouwelijke exemplaren waren goed af! Er mag aan dat mannelijke exemplaar niets mankeren. Puntgaaf moet het zijn. Alleen het beste is goed genoeg voor iets dat de totale overgave aan de HERE moet uitdrukken. Het doel van dit alles is, dat het God behaagt, dat Hij het goed vindt en aangenaam.

Cultus en profheet

Dat de HERE het offer aanvaardt, spreekt helemaal niet vanzelf. Er kunnen redenen zijn dat je door de HERE niet aanvaard wordt. Het offer kan een mankement vertonen, of de offerhandeling gebeurt niet volgens de voorschriften; er wordt iets nagelaten of juist toegevoegd. Of het offer wordt niet op de juiste tijd gebracht. Dan mag de HERE niet genaderd worden. Dan worden er weer allerlei rituelen beschreven om die onvolmaaktheid ongedaan te maken.

Leviticus heeft het vooral over onefenheden in de gang van zaken van de eredienst, de cultus. De profeten laten zien dat het daarin om het concrete leven van alledag gaat. Het naderen tot God in de eredienst staat in relatie tot het leven met God en de medemensen in de samenleving. Ook al zou je het in de eredienst allemaal volgens de voorschriften doen, maar je hart is er niet bij en je levenspraktijk onder de medemensen is in strijd met Gods bedoelingen, dan is je hele cultus een aanfluiting. Dan roepen de profeten in naam van de HERE: weg met je offers, weg met dat getierelier van de psalmen. Laat je levenswandel goed zijn en kom dan terug. Pas dan kun je naderen. Vergelijk bijvoorbeeld Jeremia 7 en Amos 5.

Het ritueel

Degene die de HERE nadert met een dier moet zijn hand op de kop van het dier leggen. Nu is 'leggen' wat te slap

uitgedrukt. Het is leunen, zoals je op een stok kunt leunen. De mens die de HERE nadert drukt al leunend zijn hand op de kop van het dier. Het geeft een nauwe relatie aan van de offeraar met het offerdier.

Het gaat in het brandoffer om overgave. Het ritueel van de handoplegging maakt dat nog eens zichtbaar. Het zegt zoveel als: HERE, in dit dier geven we onszelf aan U over.

Nu wordt in vers 4 ook over verzoening gesproken: *“Dan zal hij zijn hand op de kop van het brandoffer leggen; zo zal het, hem ten goede, welgevallig zijn, om over hem verzoening te doen”*. Dat is wat merkwaardig, want brandoffers hebben eigenlijk niets te maken met zonde of onreinheid die verzoend zou moeten worden. Het is veeleer een uiting van liefdevolle en totale overgave aan Hem wiens goddelijke majesteit ondoorgrondelijk is, en die een mens toch roept. En die mens mag naderen en mag omgaan met deze hoogheilige God, zich koesterend in zijn welbehagen. Toch wordt hier over verzoening gesproken. Blijkbaar is in het boek Leviticus de gedachte van verzoening zo overheersend, dat hier zelfs het brandoffer ermee verbonden wordt.

Leviticus bij Joden en christenen.

Joden kunnen geen offers meer brengen op de manier zoals in Leviticus wordt beschreven. Ze wachten bij wijze van spreken op de herbouw van de tempel. Maar ze lezen Leviticus wel, en

Een van de vier hoornen van het brandofferaltaar

Het naderen tot God in de eredienst staat in relatie tot het leven met God en de medemensen in de samenleving

tabernakel,
koperen wasvat en
brandofferaltair

ze zoeken in praktijk te brengen waar het in het boek Leviticus ten diepste om gaat: de omgang met de Here God. Christenen brengen ook geen offers meer op de manier zoals beschreven in Leviticus. Ze hebben genoeg aan het ene offer van Jezus Christus op Golgotha. Sindsdien lezen ze Leviticus niet of nauwelijks meer. Dat is wel opmerkelijk. Misschien hebben ze elkaar wel nodig. Joden zouden christenen kunnen leren om Leviticus weer te lezen. Het zou wel eens verhelderend kunnen zijn voor het verstaan van het offer van Christus. En christenen zouden, al lezend uit Leviticus, iets kunnen zeggen van Christus en zijn offer. Dat is echte dialoog.

Leviticus is het waard om gelezen te worden

Drie dingen wil ik noemen waarom het waard is dat christenen met het boek Leviticus bezig zijn.

1. De diepe en veelzijdige betekenis van het offer van Christus kan uit de verschillende offers die in dit boek beschreven worden, ontdekt worden. Elk offer in dat boek laat bepaalde

aspecten zien die als het ware ook terug te vinden zijn in dat ene offer van Christus.
2. Ook al hoeven christenen geen offers meer te brengen zoals beschreven in Leviticus, die uitnodiging om de HERE te naderen, om met Hem om te gaan, blijft overeind staan. En dat gaat ook bij ons toch niet zonder offer. Wij mogen de HERE naderen om Jezus' wil. Zijn offer geeft ons vrijmoedigheid om te naderen met het gebed, dat de HERE ons zal aanvaarden, om Jezus'

wil. Zijn offer wordt in het Nieuwe Testament omschreven met een terminologie die ontleend is aan o.a. Leviticus. Bijvoorbeeld in Efeziërs 5:2, waar gesproken wordt over Christus die *"Zich voor ons heeft overgegeven als offergave en slachtoffer, Gode tot een welriekende reuk."* Zie o.a. Leviticus 1:9.

3. Op grond van het offer van Christus mag een mens in het volste vertrouwen ook zichzelf geven aan deze HERE. Hij mag zijn leven in dienst stellen van deze God met alle gaven die hij heeft gekregen. En dan ook met die instelling: dat alleen het beste goed genoeg is voor de HERE. Ook dat wordt aangegeven met een terminologie die ontleend is aan bijvoorbeeld Leviticus. Ik noem Romeinen 12:1 en 2: *"Ik vermaan u dan, broeders, met beroep op de barmhartigheden Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levend, heilig en Gode welgevallig offer: dit is uw redelijke eredienst. En wordt niet gelijkvormig aan deze wereld, maar wordt hervormd door de vernieuwing van uw denken, opdat gij moogt erkennen wat de wil van God is, het goede, welgevallige en volkomene."*

Wij mogen
de HERE
naderen om
Jezus' wil

In Israël ingelijfd, door Israël veranderd

Drs. Kees Jan Rodenburg

Ongeveer zeven jaar geleden vertrokken we als gezin naar Israël. Met verwachtingen, maar ook met wat onzekerheid reisden we af naar Jeruzalem. We mochten er ons voor het Centrum voor Israëlstudies (CIS) gaan inzetten voor goede betrekkingen tussen de kerk en de Joodse gemeenschap, maar hoe zou dat gaan? Terugkijkend was leven en werken in Israël niet altijd makkelijk, maar wel verrijkend. Teleurstelling en pijn werden afgewisseld met veel mooie, goede en verrassende gebeurtenissen. 'Israël' heeft ons voorgoed veranderd, zoals ik met enkele voorbeelden wil laten zien.

Jodendom

Toen we in december 2003 vertrokken begon een jarenlange periode, waarin we ondergedompeld zouden worden in het Joodse leven. Langzaam raakten we gewend en verknocht aan het ritme van sjabbat naar sjabbat en van feest naar feest. Het Jodendom werd steeds minder een object om te bestuderen, het was overall om ons heen aanwezig en werd deel van ons leven. Buren bouwden jaarlijks hun loofhut, op zaterdagavond, na de sjabbat gingen winkels weer open, vrienden aten meer of minder *kosjer*, enz. Steeds sterker ging ik beseffen dat het Jodendom een levenswijze is, waarin geloofsovertuigingen en het concrete handelen samengaan. De dienst aan God vindt niet zozeer plaats in de synagoge of als mensen bidden, maar in alle facetten van het dagelijkse leven. Dat heeft veel indruk op me gemaakt. De gezaghebbende Rav Soloveitchik heeft ooit uitdagend gezegd dat christenen 'religieuze mensen' zijn die proberen op te klimmen van het aardse naar het hemelse, maar daarin alleen slagen door de hulp van God; Joden zijn daarentegen mensen die de opdracht hebben de Thora na te leven en zo het hemelse in het aardse te brengen. Een mooie uitspraak om nog eens over na te denken.

Joden en christenen

De globale overeenkomsten en verschillen tussen Joden en christenen kende ik wel, zeven jaar geleden. In de jaren die volgden zouden we de kansen en moeilijkheden in die relatie aan den lijve gaan ondervonden. Slechts weinigen zaten op onze komst te wachten, soms was er terughoudendheid, afweer of onverschilligheid. Met onze orthodoxe burens kregen we het laatste jaar uitstekend contact. We spraken elkaar dagelijks, onze kinderen speelden met hun dochttertje, soms werden we verrast met een doos koekjes. Desondanks bleef er altijd een scheiding tussen ons bestaan. Heel letterlijk kwamen Arjeh en Chaya nooit over het tuinhekje om bij ons binnen te komen, laat staan om samen te eten. Voor de groepering waartoe ze behoorden was contact met niet-Joden maar beperkt mogelijk, zoals ze met enige schaamte vertelden. Zulke ervaringen waren pijnlijk voor ons en maakten duidelijk hoe groot de afstand tussen Joden en christenen kan zijn. Het versterkte ons gevoel vreemdeling te zijn in Jeruzalem, maar onderstreepte tegelijkertijd hoe bijzonder het is als er wel gemeenschap ontstaat tussen mensen met een verschillende achtergrond of afkomst.

Steeds sterker ging ik beseffen dat het Jodendom een levenswijze is, waarin geloofsovertuiging en het concrete handelen samengaan

Drs. Kees Jan Rodenburg

Icoon in de Kerk van de Zaligsprekingen nabij Latrun

Dat neemt niet weg dat ik steeds weer ontdekte hoe groot de kloof tussen Jezus en het Joodse volk is

Trappen naar de Kerk van de Zaligsprekingen in Ibilin

Jezus

Het CIS stuurde me op weg met de opdracht tot luisteren, dienen en getuigen. Van zendingspogingen die slechts gericht zijn op de bekering van Joden tot het christendom kon geen sprake meer zijn, een nederig getuigenis van het Evangelie van Jezus Messias mocht echter niet ontbreken. De afgelopen jaren waren er verrassend veel (onverwachte) ontmoetingen waarbij

mijn Joodse gespreksgenoten oprechte belangstelling hadden voor mijn geloofsverhaal. Dat neemt niet weg dat ik steeds weer ontdekte hoe groot de kloof tussen Jezus en het Joodse volk is. De Joodse geleerde Neusner legde eens uit dat hij Jezus nooit zou kunnen volgen, al werd hij ook door Hem geïntrigeerd. Jezus vraagt ons iedereen te verlaten en Hem te volgen en dat betekent het opgeven van je verantwoordelijkheid voor je familie en burens. Volgens Neusner staat dat haaks op de boodschap van de Thora. Daar is misschien veel tegen in te brengen, maar dat neemt niet weg, dat Neusner de vinger legt op een gevoelige plek, namelijk de neiging van veel christenen om het individuele geloof te benadrukken ten koste van de verantwoordelijkheid voor de wereld.

Dat Jezus en zijn Evangelie door veel Joden als vreemd, niet-Joods worden gezien is niet los te maken van de manier waarop de kerk Hem heeft begrepen en van Hem heeft getuigd. Kort geleden bezocht ik een katholieke gemeenschap nabij Latrun. Deze broeders en zusters proberen ruimte te geven aan de Joodse wortels van het christelijk geloof. In hun kerkgebouw ontdekte ik een icoon van de rechtvaardige Jozef die Jezus de Thora onderwijst. Kijkend naar die icoon drong tot me door dat Jezus Messias evenzeer een vreemdeling voor

ons christenen kan zijn. Maar dan zouden we ook moeten zeggen dat zowel het Joodse volk als de kerk elkaar nodig hebben om Hem te leren kennen!

Vredestichters

Zeven jaar wonen en werken in Israël hebben ons in aanraking gebracht met allerlei verschillende mensen. Met Joden, christenen en moslims; met messiaanse Joden en Palestijnse christenen. Het conflict tussen Israël en de Palestijnen is in de afgelopen jaren gecompliceerder geworden en een oplossing lijkt verder weg dan ooit. De gemakkelijke manier waarop de partijen elkaar veroordelen, en christenen daar soms aan meedoen, doen me pijn. Evenzeer voel ik teleurstelling als christenen met onverschilligheid reageren op het conflict. De mensen die gebukt gaan onder de gevolgen van dit conflict doen dat vaak op een moedige wijze. Ik zal nooit vergeten hoe ik voor het eerst in Ibilin de Kerk van de Zaligsprekingen bezocht. De Arabische christenen die er samenkomen hebben het bepaald moeilijk in de Israëlische samenleving. Indrukwekkend is de boodschap die uitgaat van de lange trap die naar de kerk leidt. Wie een kerkdienst bijwoont of daarna de wereld weer ingaat loopt over trap treden waarop in allerlei talen de zaligsprekingen van Jezus geschreven staan, zoals de bekende woorden: *“Zalig de vredestichters, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.”*

Israël, land van melk en honing?

Diane Palm *diaconaal consulent Centrum voor Israëlstudies*

over het hoe en waarom van diaconale verbondenheid met Israël

Onlangs stond het zwart op wit te lezen in de Israëlische media: armoede in Israël neemt toe. Onderzoek van het *National Insurance Institute* wees uit dat het aantal mensen dat beneden de armoedegrens leeft ten opzichte van vorig jaar is gegroeid. Op dit moment zouden ruim 1,7 miljoen mensen in Israël over minimale of onvoldoende middelen beschikken om in hun dagelijks levensonderhoud te voorzien. Dat betekent dat ruim 20 procent van de bevolking als 'arm' geclassificeerd kan worden.

Sinds januari 2010 ben ik werkzaam als diaconaal consulent voor het Centrum voor Israëlstudies. Eén van de eerste vragen die ik meestal krijg als ik anderen vertel over mijn werkzaamheden, is: 'Diaconaal werk in Israël, is dat nodig dan? Israël is toch geen ontwikkelingsland?' Inderdaad, Israël hoort niet thuis in het rijtje van ontwikkelingslanden. Op een bepaalde manier staat Israël zelf(s) aan de top wat ontwikkelingen betreft, zeker op het terrein van wetenschap en techniek. Maar tegelijk is en blijft Israël een land dat met dreigingen van binnenuit en van buitenaf moet leven. De investering die hierdoor gedaan moet worden in nationale veiligheid gaat ten koste van sociale zekerheid. En daar zit het grote pijnpunt!

Jeruzalem

Als Centrum voor Israëlstudies geloven we in het belang van diaconale presentie in Israël. Met een dienende gerichtheid op Israël kunnen we op een heel concrete manier invulling geven aan de Joods-christelijke ontmoeting. De cijfers over de armoedeproblematiek onderstrepen de noodzaak. De focus van onze diaconale presentie ligt momenteel op het werk van *Yad Elie*, een organisatie van religieuze Joden

die maaltijden verstrekt aan kwetsbare kinderen op scholen in Jeruzalem. Om deze focus te begrijpen, keren we terug naar het genoemde onderzoek over de armoedeproblematiek in Israël. Dit en andere onderzoeken laten namelijk zien dat de situatie in Jeruzalem het meest schrijnend is. Ruim één op de drie gezinnen in Israëls hoofdstad leeft onder de nationale armoedegrens (= de helft van het gemiddelde besteedbare inkomen). Voedselonzekerheid is daarvan de meest zichtbare uitingsvorm. Sinds de oprichting van *Yad Elie* in

Twintig procent van de bevolking kan 'arm' genoemd worden

Joodse meisjes op een van de scholen waar Yad Elie maaltijden verstrekt

Diane Palm

2001 is het aantal aanvragen van scholen die geconfronteerd worden met leerlingen die zonder of met onvoldoende voeding naar school komen, dan ook alleen maar toegenomen. Tegelijk is het in de loop van de jaren steeds moeilijker geworden om mensen te vinden die het werk financieel kunnen ondersteunen. Een dubbele spagaat, zou je het kunnen noemen.

Food is life

‘Laat geen kind honger lijden in het land van melk en honing!’ Onder dit motto zetten de mensen van *Yad Elie* zich in om door middel van voedselverstrekking en voedselvoorlichting de ontwikkelingskansen van kinderen uit arme gezinnen te verbeteren. Een gezonde maaltijd stelt een kind immers in staat om het maximale uit zijn studie te halen. Of zoals één van de participerende jongeren tegen ons zei als antwoord op de vraag wat de hulp van *Yad Elie* voor hem betekende: ‘Food is life!’

Het bijzondere van *Yad Elie* is dat ze als Joodse organisatie oog heeft voor zowel het Joodse als het Arabische kind. Want, nog één keer die cijfers uit het onderzoek: van de gezinnen die getroffen worden door armoede, is 23 procent Joods en 67 procent Arabisch. Door zonder onderscheid hulp te bieden op scholen in West- en Oost-Jeruzalem, streeft *Yad Elie* naar een maatschappij die zich laat leiden door principes van sociale en economische rechtvaardigheid. Dat lijkt mij

een teken van hoop voor Israël! Waar de officiële weg naar vrede nog niet geopend is, vindt verzoening plaats in het klein. Voedsel als een equalizer, alledaagser en concreter kan het niet!

Unieke positie

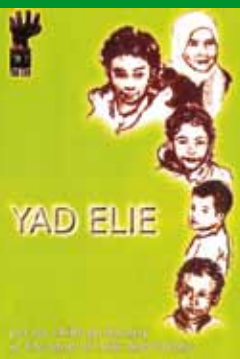
Als Centrum voor Israëlstudies zijn we diaconaal gezien ruim een jaar onderweg. We geloven en zien dat we als kerken in Nederland in dit opzicht veel voor Israël kunnen betekenen. Of zoals een deelnemer na afloop van een presentatie reageerde: ‘Onze verbondenheid met Israël krijgt hiermee een concreet gezicht. Ik was vooral op een theologische manier gericht op Israël, maar vergat misschien wel dat het gaat om mensen die hier en nu leven.’ Overigens illustreert deze reactie ook de essentie van diaconaat. In het dienen ben je niet alleen degene die geeft aan de ander, maar vooral degene die ontvangt en leert van de ander. Deze wederkerigheid die eigen is aan het christelijke diaconaat, krijgt in de relatie met Israël een geheel eigen dimensie. Israël is tenslotte onze oudste broer en neemt in de relaties die we met andere volken hebben, dan ook een unieke positie in.

Lessen

Onze unieke relationele verbinding met Israël geeft dus een eigen invulling en betekenis aan het diaconaat. Ik geef in het kort drie lessen door die we in de afgelopen periode hebben ontdekt.

Les 1: Naast Israël staan

In onze diaconale presentatie zijn we ons bewust van het feit dat Israël als eerste is geroepen om een zegen voor de wereld te zijn. Als kerk mogen we die roeping van Israël niet annexeren of overnemen. Wel mogen we erin delen en staan we op een bepaalde manier dus *naast* Israël. Dat betekent dat we van binnenuit betrokken zijn op wat er in Israël gebeurt.

Bestuurslid Raff Rothman en twee jongeren van een avondschool die een maaltijd ontvangen. Een van hen gebruikte de woorden 'Food is life'

Motto: Laat geen kind honger lijden in het land van melk en honing!

Les 2: Van Israël leren

Van Israël kunnen we als van geen ander leren wat het betekent om diaconaal present te zijn. Diaconaat - uiteraard een christelijk begrip - is gefundeerd op twee pijlers uit het Oude Testament, namelijk barmhartigheid (*chèsèd*) en gerechtigheid (*tsedaka*). Het is God die deze woorden als eerste aan Israël heeft toevertrouwd. Als wij als christenen daarover nadenken, komen we Israël dus als eerste op onze weg tegen.

Lea Veerman (rechts) van Yad Elie

Les 3: Met Israël doen

We geloven dat we niet alleen delen in de roeping van Israël, maar kennen ook een zelfde verlangen om zorg te dragen voor en recht te doen aan het geschapene. De notie dat de mens beeldrager van God is (Genesis 1), verbindt ons in de zorg voor anderen. Contacten die we als Centrum voor

Israëlstudies hebben opgebouwd in Israël, onderstrepen deze gemeenschapselijkheid en bieden herkenning.

Dubbele focus

Naast deze drie lessen opent de diaconale invalshoek onze ogen steeds weer voor de concrete realiteit van het volk Israël. We zijn op een bijzondere wijze met Israël verbonden, maar we willen en kunnen niet voorbij gaan aan het feit dat er in Israël ook andere volkeren wonen. Zonder de complexiteit en de spanning die dit met zich meebrengt te bagateliseren, geloven we dat ook zij recht op bestaan hebben en geholpen dienen te worden in hun noden. Het zijn vooral de Arabische en Palestijnse christenen die ons aan deze opdracht herinneren. Als we over diaconale presentie in Israël spreken, hanteren we dus een dubbele focus: we zijn verbonden met Israël, maar van daaruit ook met andere volken. Tegelijk zien we dat er in en vanuit Israël initiatieven zijn die deze evenwichtigheid in zich dragen. Zou het daarom niet krachtig zijn als we juist als kerk daarvoor alle ruimte bieden? 'Kerken helpen het Joodse volk om gerechtigheid en barmhartigheid te doen', zou dan een passende definitie van diaconale presentie in Israël kunnen zijn.

Kinderen in de klas nuttigen hun maaltijd

Twee jongetjes in een school in Oost-Jeruzalem (1800 leerlingen)

Diaconale verbondenheid in de praktijk

Als Centrum voor Israëlstudies willen we graag met gemeenten meedenken hoe er praktisch vorm gegeven kan worden aan de diaconale verbondenheid met Israël. Enkele tips voor commissies en kerkenraden.

- Vraag een presentatie voor gemeenteleden aan waarbij de diaconaal consulent van het Centrum voor Israëlstudies vertelt over het hoe en waarom van diaconale verbondenheid met Israël.
- Overweeg om als gemeente op een structurele manier bij te dragen aan het diaconale werk dat in Israël gebeurt. Adopteer een project als Yad Elie of één van de andere projecten die Deputaten Diaconaat aandraagt. Creëer een gemeentebreed draagvlak onder jongeren en ouderen waardoor verbondenheid met Israël een concrete betekenis krijgt.
- Reik ons ideeën en suggesties aan om andere vormen van diaconale presentie in Israël voor het voetlicht van gemeenten te brengen.

Voor meer informatie of contact: kijk op www.centrumvoorisraelstudies.nl of stuur een mail naar dpalmcis@che.nl.

Kerken helpen het Joodse volk om gerechtigheid en barmhartigheid te doen

Joodse volgelingen van Jezus

Drs. Kees van den Boogert

Brug tussen synagoge en kerk?

Op maandag 8 november 2010 organiseerde het CIS een symposium over de plaats en de betekenis van Messiasbelijdende Joden in de christelijke gemeente. Deze dag genoot veel belangstelling, er waren ruim 100 deelnemers aanwezig. Sprekers waren o.a. dr. Richard Harvey, Messiasbelijdend Joods theoloog en docent aan All Nations College in Engeland, dr. Evert van de Poll die op dit onderwerp promoveerde en drs. Kees Jan Rodenburg.

Naast de hoofdsprekers, die over het thema gepubliceerd hebben, hebben enkele Joodse volgelingen van Jezus aangegeven waarom zij er voor kiezen lid te zijn van een christelijke gemeente die op zondag samenkomt, dan wel waarom zij er juist voor kiezen om op zaterdag samen te komen in een Messiaanse gemeente.

Het thema van de conferentie stelde de plaats en de betekenis van de Messiasbelijdende Joden aan de orde. Kunnen zij een brugfunctie vervullen tussen synagoge en kerk? Welke betekenis hebben zij voor de kerk? Welke vragen stellen zij aan de kerk?

Hier volgt een impressie van het symposium.

Dr. Richard Harvey

Dr. Evert van de Poll

Drs. Kees Jan Rodenburg

Een brugfunctie?!

Messiasbelijdende Joden hebben twee kenmerken:

- Ze hebben een Joodse afkomst
- Ze geloven in Jezus Christus

Op grond hiervan zouden zij een brug kunnen vormen tussen synagoge en kerk. Vooral Dr. E. v.d. Poll benadrukte dit. Als Joden vormen ze de verbindingsschakel met de synagoge. Door hun geloof in Jezus zijn ze verbonden met de gelovigen uit de volken. Onze relatie tot het Joodse volk zou daarom 'altijd' moeten lopen via Messiaanse Joden, zo meent hij en hij onderstreepte dit door te benadrukken dat het 'onze rol is hen te ondersteunen in het getuigenis onder het Joodse volk'.

Messiaanse Joden zouden een brug kunnen vormen tussen synagoge en kerk

Drs. Kees van den Boogert

Tegelijk liet hij ons echter zien dat beide kenmerken Messiaanse Joden juist van synagoge en kerk vervreemd hebben. Ze kwamen tussen de wal en het schip terecht.

Immers, Joden die Jezus afwijzen zijn van oordeel dat ze dwalen (aldus de Talmud), ja, zelfs hun Jood-zijn verliezen (aldus de staat Israël).

Niet-Joodse christenen bleven hen, door hun trouw aan de Thora, te Joods vinden. Ze werden dikwijls door de kerk alleen maar binnengehaald als een trofee, waarmee het gelijk van de kerk kon worden bevestigd.

Peter Davidson

Uit het getuigenis van Peter Davidson, een Joods gelovige uit een van de Reformatorische kerken, werd duidelijk dat het zich houden aan Joodse gebruiken en het binnen de kerk benadrukken van je Joodse afkomst ook nu nog vervreemdend werkt.

Drs. Kees Jan Rodenburg zette dan ook levensgrote vraagtekens bij de brugfunctie die Messiaanse Joden zouden hebben. Hij stelde de intrigerende vraag of er in de huidige kerk nog wel iets is dat naar de synagoge verwijst en of er wel iets van Jezus als Jood zichtbaar is. Moet de vraag naar de brugfunctie dan definitief met neen beantwoord worden? Toch niet.

De formulering die dr. R. Harvey in dit verband gebruikte verduidelijkt dit: Welke zegeningen verschaffen Joodse

gelovigen in Jezus aan de kerk en Israël? Tegen de achtergrond van deze vraag schetste hij een heel positieve tekening van de Messiaanse beweging.

Groeiend zelfbewustzijn

De huidige Messiaanse beweging telt nu wereldwijd, onder 14 miljoen Joden, 150.000 aanhangers. Een relatief klein deel daarvan, ongeveer 10.000, woont in Israël. Ze zijn verdeeld over meer dan 300 gemeenten.

Messiaanse Joden hechten aan hun Joodse identiteit, maar hun geloof en leven wordt bepaald door Jezus Messias. Als Messiaanse Joden beschouwen ze zichzelf als een zichtbaar teken van Gods trouw aan Israël. Naar hun Joodse volksgenoten benadrukken zij, dat men tegelijk Jood kan zijn en in Jezus geloven.

Daarnaast roepen zij met hun bestaan de kerk de woorden van Paulus in herinnering 'zich niet te beroemen tegen de natuurlijke takken' (Rom. 11:18). De apostel Paulus houdt de kerk uit de volken juist voor: 'Wees niet hoogmoedig, maar vrees!' (Rom. 11:20)

Ook theologisch gaan Messiaanse Joden zich steeds sterker profileren.

De kerk uit de volken, met een traditie van 2000 jaar, mag het hen niet kwalijk nemen dat ze in de 50 jaar dat zij met theologische doordenking van de Bijbel bezig zijn nog niet tot een evenwichtige afronding zijn gekomen. Toch dragen ze belangrijke thema's aan zoals:

- De herontdekking van het Jood-zijn van Jezus, de vroege kerk en Paulus
- Het belang van de Joodse achtergrond van de Schrift
- De betekenis van het land en het volk Israël in het heden
- De charismatisch/profetische dimensies van herstel en verzoening.

Harvey typeert de Messiaans Joodse theologie met de beschrijving van Kinzer uit 2005:

Messiaanse Joden hechten aan hun Joodse identiteit, maar hun geloof en leven wordt bepaald door Jezus Messias

Een derde uitdaging vormt de vraag hoe de dogma's van de kerk, over de Drie-eenheid en de Godheid van Christus, in de taal van de Schrift geformuleerd kunnen worden

Messiaans Joodse theologie is het systematisch nadenken over:

- Gods wezen, wil en werken,
- en over Gods relatie tot Israël, de volken, en heel de schepping,
- in het licht van Gods onberouwelijke verkiezing van Israël
- om te zijn een koninkrijk van priesters en een heilig volk.
- En Gods scheppend, openbarend, en verlossend werk in Messias Jesjoea.

Het wil zich als een nieuwe theologie ontwikkelen in dialoog met Jodendom en christendom, gebaseerd op de twee gelijkwaardige basisprincipes van:

- de blijvende verkiezing van het Joodse volk
- en de erkenning van Jezus als de opgestane Messias en mens geworden Zoon van God.

Grote uitdagingen

De Messiaanse Joden staan voor grote uitdagingen.

Een eerste is stellig de overbrugging van de grote verscheidenheid in eigen kring. Er zijn gemeenten die niet te onderscheiden zijn van de kerken uit de volken. Andere gemeenten staan heel dicht bij de synagoge. Het is zoeken naar eenheid in Jezus Messias in grote verscheidenheid.

Vervolgens zal men twee uitersten niet willen en kunnen accepteren:

1. De gedachte dat de kerk in de plaats van Israël is gekomen, zoals die nog bij vele kerken leeft. En waar de kerken als instituut deze gedachte verworpen hebben, wordt hij nog door veel individuele leden bewust of onbewust gekoesterd.
2. De twee-wegen-leer. De opvatting dat er twee wegen zijn die tot God leiden. De weg van de Thora voor Joden en de weg van het volgen van Jezus door de gelovigen uit de volken. Er is slechts de ene weg van behoud voor Jood en heiden, de weg van het geloof in Jezus.

Een derde uitdaging vormt de vraag hoe

de dogma's van de kerk, over de Drie-eenheid en de Godheid van Christus, in de taal van de Schrift geformuleerd kunnen worden. Dat Messiaanse Joden met deze leerstukken moeite hebben, werd zowel door Harvey als door Leonneke Romeijn onder woorden gebracht. Leonneke Romeijn deed dat in een afstudeerscriptie aan de Christelijke Hogeschool Ede. Uit interviews die zij had met Messiaanse Joden kwam naar voren dat zij hun geloof vooral vanuit hun Joodse identiteit en minder vanuit hun christelijke identiteit beleven.

*Drs. Michael Mulder en
Mevrouw Leonneke Romeijn*

Tenslotte

Het symposium van het Centrum voor Israëlstudies was uitermate boeiend. Het gaf inzicht in de ontwikkelingen die gaande zijn in de kring van Messiaanse Joden. Die zijn bemoedigend. Tegelijk stemde het nuchter. De vraag of de Messiaanse beweging een brug kan slaan tussen synagoge en kerk werd zeker niet overtuigend met 'ja' beantwoord. Drs. Kees Jan Rodenburg was van mening dat de beweging daar te pluriform voor is. Hij pleit voor een gesprek en getuigenis van meerdere zijden en ik val hem daarin bij. Toch ligt de doorbreking van het Joodse 'neen' tegen Jezus noch in de hand van Messiaanse Joden, noch in de hand van de kerk uit de volken. Dat is, van welk getuigenis Hij ook gebruik maakt, uiteindelijk een zaak van God zelf.

Van Joodse afkomst én geloven in Jezus

Bespreking van het boek van rabbijn Lody van de Kamp (*Alleen*, Zoetermeer, Uitgeverij Mozaïek, 2010), 202 blz., € 15,90.

Dr. Kees van den Boogert

Alleen

Een aansprekende roman

De nieuwe roman *Alleen* van rabbijn Lody van de Kamp heb ik in één adem uitgelezen.

De roman sprak me erg aan, omdat in het boek een aantal controversiële onderwerpen wordt aangesneden die met de veiligheid en het bestaansrecht van Israël te maken hebben. Daarbij wordt ook het conflict tussen Israël en de Palestijnen niet uit de weg gegaan. Toen ik in Israël mocht wonen en werken hielden deze onderwerpen mezelf ook bezig en heb ik als christen getracht op die vragen een antwoord te krijgen. Een antwoord krijgen is één, maar een antwoord formuleren is nog heel wat anders. Als christen moet je daar erg terughoudend in zijn. Nu deze onderwerpen van orthodox-Joodse zijde in romanvorm ter sprake worden gebracht, werd mijn aandacht gelijk getrokken en ontdekte ik al lezend hoe daarmee in die kringen geworsteld wordt. De huidige staat Israël blijkt zeker nog geen definitief antwoord te zijn.

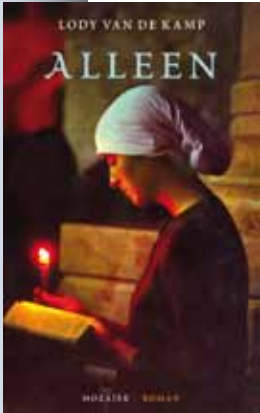
Het verhaal

In het boek draait alles om Erna. Zij is een orthodox-Joodse vrouw die in Bergen-Belsen al haar naasten heeft verloren en alleen naar Nederland terugkeert. Bij de opbouw van haar leven blijft de *shoa* permanent meespelen. Ze stelt zich de vraag of ze nog wel nieuwe hechte

relaties kan aanknopen. Zijn het geen voorboden voor het opnieuw afscheid moeten nemen en loslaten? Met grote aarzeling vertrekt ze vanuit Nederland naar Israël. Van huis uit had ze immers een antizionistische opvoeding meegekregen. Loop je met je terugkeer de Messias niet voor de voeten? Maar anderzijds, zouden er, als er voor de oorlog in orthodoxe kring gehoor gegeven zou zijn aan de oproep naar Israël te gaan, niet tal van Joden in leven gebleven zijn? In het kibboetsleven komt ze in aanraking met het niet-religieuze zionisme. Dat hecht geen waarde aan de rituelen die bij de joodse traditie horen. Bovendien wordt ze in die kringen opnieuw geconfronteerd met het toepassen van geweld. Het herinnert haar aan het geweld in de kampen waarin ze tijdens de oorlog verbleef. Mag je als Jood wel zo gewelddadig zijn? Ook als het de Arabieren betreft? Pas je dan niet dezelfde middelen toe? Het zijn vragen die haar bezig houden, zeker nadat ze in gesprek is geweest Samah, een Arabische vrouw die in de buurt van de kibboets woont waar Erna verblijft. Ze verlaat het kibboetsleven en trekt naar Tel Aviv. Daar komt ze in een meer religieuze omgeving en leert via een familie het religieuszionisme kennen. Rabbijn Zwi Jehoeda Kook houdt haar voor dat de stichting

Dr. Kees van den Boogert

Van Joodse afkomst én geloven in Jezus

van de staat Israël het middel in Gods hand is om de verlossing tot stand te brengen. Naar zijn opvatting passen ook niet-religieuze Joden in Gods plan. Uit het profane zal het heilige voortkomen. Erna twijfelt. Is dat wel zo? Het zich opnieuw hechten aan mensen blijkt ook in Israël de voorbode te zijn van het opnieuw pijnlijk afscheid moeten nemen. Erna verbindt zich aan Jossef. Jossef komt gewond terug van het front uit de oorlog van 1956. Hij is invalide. Erna en Jossef vervreemden van elkaar. Opnieuw moet afscheid worden genomen van iemand van wie ze is gaan houden. Dan komt Erna in de orthodoxe wijk Mea Shearim in Jeruzalem. Dat voelt aan als thuis-komen. Ze ontmoet daar een vrouw, Zlatte, die tot de Satmar-beweging behoort. Zlatte zorgt ervoor dat Erna met een weduwnaar in contact wordt gebracht. Met hem huwt ze, maar ze verkeert dan opeens in kringen die van mening zijn dat de stichting van de staat de oorsprong van alle ellende in het huidige Israël is. Het gedachtengoed van *Neitura Karta*, een beweging die de staat verwerpt, is haar eigen geworden. Ze keert daarmee terug naar

de opvattingen van de hoofdstroom van de orthodoxie van voor de *shoa*.

Nog is het afscheid nemen niet voorbij. Bij een aanslag op een bus raakt Erna gewond. Haar man en twee kleindochters komen om het leven. De aanslag werd gepleegd door een jongetje dat door de Arabische vrouw Samah, met wie Erna jaren tevoren bij de kibboets gesproken heeft, werd opgevoed. Nu delen de beide vrouwen de kamer in het ziekenhuis. In die kamer onthult Samah aan Erna de identiteit van de dader. Een onthulling die tot nadenken stemt.

Open einden

De Roman van Lody van de Kamp stelt veel principiële vragen aan de orde. Sluitende antwoorden worden niet gegeven. Het is daarom terecht een boek met open einden gebleven. De huidige staat Israël behoort in zijn visie duidelijk niet tot de 'laatste dingen', hoogstens tot de 'voorlaatste'. Tot de 'laatste dingen' behoort immers de komst van de Messias en een leven in het land overeenkomstig de Thora.

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. D.J.K.G. Ruiter

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
keesvandenboogert@kpnmail.nl

Internetpagina

www.kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Ghandistraat 2
3902 KD Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexanderpark 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27

e-mail:

penningmeester@kerkenisrael.nl

Bankrekeningnummer 365271,
t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen
kunt u contact opnemen met de
penningmeester; hij geeft ook
gaarne informatie over diverse aan
te bevelen projecten.